

Recenzia publikácie

RADOSLAV IVANČÍK:

DEZINFORMÁCIE. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ ICH SKÚMANIA

Praha: Leges, 2025. 188 s. ISBN 978-80-7502-769-6.

Pavel NEČAS

Súčasný vývoj ľudskej spoločnosti je veľmi dynamický, premenlivý a turbulentný, poznačený zhoršovaním globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a rastom bezpečnostných hrozieb a rizík. Z uvedeného dôvodu zohráva mimoriadne dôležitú úlohu nielen zaistovanie bezpečnosti v praxi, ale aj vedecké skúmanie jednotlivých javov, procesov, udalostí či faktorov ovplyvňujúcich bezpečnosť našej spoločnosti. Potreba prehlbovania výskumu v oblasti bezpečnosti a aplikácie výsledkov výskumu do praxe bezprostredne súvisí aj s vývojom nových, moderných, pokrokových technológií, ktoré prinášajú na jednej strane mnoho pozitív, zlepšujúcich ľudský život, ale na druhej strane aj viaceré negatíva ohrozujúce jednotlivcov i spoločnosť ako celok.

V úzkom kontexte s vyššie uvedeným je preto potrebné oceniť, že renomované zahraničné vydavateľstvo Leges v Prahe vydalo začiatkom tohto roku vedeckú monografiu s názvom **Dezinformácie** a podnázvom **Teoretické východiská ich skúmania**. Jej autorom je **plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.** Ide o publikačne veľmi známeho autora a spoluautora viacerých vedeckých monografií a vysokoškolských učebníc, desiatok vedeckých štúdií, článkov a príspevkov, ktorého bezpečnostnej a vedeckej komunite netreba nijako zvlášť predstavovať. V jeho tvorbe dominuje predovšetkým problematika úzko súvisiaca s problematikou zaistovania bezpečnosti na národnej a medzinárodnej úrovni.

Primárnym vedeckým cieľom autora je prostredníctvom recenzovanej publikácie „*prispieť ku kvalitatívnemu teoretickému výskumu dezinformácií ako jedného z najdiskutovanejších pojmov v súčasnej modernej informačnej spoločnosti*“ a zároveň „*poskytnúť záujemcom z radov akademickej obce, výskumnej sféry, odborníkom z praxe, ale aj ďalším záujemcom o problematiku dezinformácií, základné teoretické, terminologické a metodologické východiská skúmania tohto fenoménu.*“ (Ivančík, 2025, s. 5). Stanovený vedecký cieľ publikácie autor napĺňa v piatich hlavných kapitolách, štruktúrovaných do viacerých podkapitol.

Prvá kapitola vedeckej monografie predstavuje fundamentálny teoretický rámec pre skúmanie dezinformácií. Autor sa v jej úvode venuje terminologickému vymedzeniu pojmu

„dezinformácia“, ktorú vníma ako „vedome šírenú zavádzajúcu, skreslenú, pozmenenú, nepravdivú alebo vymyslenú informáciu s cieľom manipulovať príjemcu a ovplyvniť jeho myslenia a konanie“ (Ivančík, 2025, s. 22). V kapitole ďalej autor poukazuje na vývoj pojmu dezinformácia v historickom, bezpečnostnom a politickom kontexte.

Dôležitou súčasťou kapitoly je aj rozbor kategorizácie dezinformácií a ich vnímania v rôznych spoločenských, kultúrnych a geopolitických kontextoch. Autor rozpracováva základné druhy dezinformácií a približuje ich špecifiká z hľadiska nosičov obsahu, cieľovej skupiny a použitej komunikačnej stratégie. Zároveň upozorňuje na riziká spojené s narastajúcou dostupnosťou nástrojov umožňujúcich vytváranie falošného obsahu, ako sú deepfake technológie alebo automatizované bot siete, ktoré umožňujú masové šírenie manipulatívnych informácií, ktoré následne ovplyvňujú postoje a rozhodovanie ľudí a ich vnímanie reality.

Významným prínosom tejto kapitoly (ale aj celej monografie) je medziodborový prístup, keďže autor veľmi vhodne prepája poznatky z viacerých vedných odborov, najmä z bezpečnostných a politických vied, psychológie, sociológie, informatiky, komunikácie atď. Systematicky analyzuje kľúčové prístupy k štúdiu dezinformácií v rámci súčasného vedeckého diskurzu a upozorňuje na potrebu vytvorenia jednotného výskumného rámca pre ich komplexné skúmanie. Osobitnú pozornosť autor venuje problematike vnímania a hodnotenia nepravdivých, zavádzajúcich, falošných, pozmenených či skreslených informácií zo strany verejnosti.

Úvodná kapitola je zároveň obohatená o prehľad aktuálnych výskumov a empirických štúdií, ktoré podčiarkujú závažnosť problému dezinformácií v súčasnej spoločnosti. Autor poukazuje na potrebu systematického skúmania mechanizmov šírenia dezinformácií v online prostredí a navrhuje konkrétne smery, ktorými by sa mohol uberať ďalší výskum v tejto oblasti. Týmto spôsobom vytvára teoretický základ pre ďalšie kapitoly monografie a zároveň čitateľovi poskytuje ucelený úvod do problematiky s vysokou pridanou vedeckou hodnotou.

Druhá kapitola monografie sa zameriava na širšie kontextuálne rámce, v ktorých sa dezinformácie v súčasnosti šíria. Autor v nej analyzuje dynamiku súčasného mediálneho prostredia a akcentuje zmeny, ktoré nastali v dôsledku prehlbujúcej sa globalizácie a pokračujúcej informatizácie, internetizácie a digitalizácie spoločnosti. Pozornosť venuje aj psychologickým a behaviorálnym aspektom šírenia a prijímania dezinformácií, pričom poukazuje na to, že vnímanie pravdivosti obsahu je často determinované emocionálnym nastavením, kognitívnymi skratkami a dôverou v zdroje informácií. V tejto súvislosti veľmi správne upozorňuje na to, že boj proti dezinformáciám si nevyžaduje len technické riešenia, ale aj dlhodobé investície do mediálnej a informačnej gramotnosti.

Kapitola zároveň ponúka prehľad najvýznamnejších foriem manipulácie verejnosti v digitálnom priestore, vrátane dezinformačných kampaní, manipulácií cez vizuálny obsah a šírenia konšpiračných teórií a hoaxov prostredníctvom sociálnych sietí a komunikačných platforiem. Autor ju uzatvára návrhom rámcových opatrení a stratégií, ktoré by mohli

prispiieť k obmedzeniu vplyvu dezinformácií. Zásadný dôraz pritom kladie na potrebu multidisciplinárnej spolupráce medzi akademickým prostredím, tvorcami verejných politík a zástupcami sociálnych médií a technologických platforiem. Kapitola je zakončená úvahou o potrebe ďalšieho výskumu v oblasti regulačných prístupov a etických rámcov pre boj s dezinformačnými kampaňami vedenými so strany štátnych aj neštátnych aktérov.

Tretia kapitola vedeckej monografie sa zameriava na výklad základných prístupov k identifikácii, analýze a klasifikácii dezinformácií. Autor v tejto časti systematizuje dostupné teoretické poznatky, ktoré rozdeľuje do niekoľkých analytických línií. Osobitnú pozornosť venuje rozdielom medzi deskriptívnym a normatívnym prístupom, pričom poukazuje na potrebu vyváženého uplatňovania oboch prístupov pri skúmaní tak komplexného javu, akým sú dezinformácie.

Súčasťou kapitoly je aj rozbor existujúcich modelov hodnotenia dôveryhodnosti informácií, ktoré autor nielen popisuje, ale aj kriticky reflektuje. Uvádza silné a slabé stránky jednotlivých modelov a poukazuje na potrebu ich úpravy v kontexte súčasného informačného prostredia. Pozitívom je, že autor vkladá teoretické modely do praktických rámcov ich využitia, čím kapitola nadobúda nielen analytickú, ale aj aplikačnú hodnotu. Tento prechod od teórie k praxi je logický a dobre vystavaný, čo uľahčuje jej pochopenie aj praktickú aplikáciu vo výskumných a analytických procesoch zameraných na odhaľovanie a klasifikáciu dezinformácií.

Autor sa ďalej venuje špecifikám dezinformačných kampaní a popisuje dynamiku ich vývoja v čase. Skúma, aké fázy môžu takéto kampane mať, kto sú ich iniciátori, aké kanály využívajú a aké cieľové skupiny oslovujú. Zaujímavý je najmä opis taktík, ktoré sa v dezinformačných kampaniach používajú – od naratívnych rámcov cez emocionálne manipulácie až po opakované zneužívanie polarizujúcich tém. V tejto súvislosti autor upozorňuje na dôležitosť rozpoznania varovných signálov, ktoré môžu indikovať začiatok cielených manipulatívnych aktivít, a na potrebu včasného zásahu zo strany kompetentných inštitúcií.

Tretia kapitola je ukončená návrhom základného rámca metodológie výskumu dezinformácií. Autor prezentuje viacúrovňový model výskumu, ktorý kombinuje kvantitatívne a kvalitatívne metódy a zohľadňuje potrebu prepojenia výskumu s praxou. Tento prístup podporuje ním presadzovanú ideu interdisciplinarity, ktorá je pre výskum dezinformácií nevyhnutná. Záver kapitoly je jasný, presvedčivý a orientovaný na budúcnosť výskumu v tejto oblasti, pričom čitateľovi ponúka cenné podnety pre prípadnú vlastnú vedeckú prácu.

Štvrtá kapitola recenzovanej publikácie predstavuje logické pokračovanie teoreticko-metodologickej bázy predchádzajúcich častí a sústreďuje sa na problematiku nástrojov a techník boja proti dezinformáciám. Autor v úvode kapitoly definuje rámce a úrovne reakcie na dezinformácie – od individuálnej a komunitnej roviny až po strategické prístupy na úrovni štátu a nadnárodných organizácií.

Autor sa venuje aj problematike samoregulácie digitálnych platforiem, pričom zdôrazňuje jej možnosti a limity. Poukazuje na to, že technológie, ktoré umožňujú rýchlu detekciu a označovanie dezinformácií, môžu byť veľmi efektívne, no zároveň v sebe skrývajú riziko zneužitia a ohrozenia slobody prejavu. Preto autor zdôrazňuje potrebu vyváženého prístupu, v ktorom bude rešpektovaný demokratický rámec, ale súčasne posilnená odolnosť spoločnosti voči manipulatívnym obsahom.

Záver tejto kapitoly prináša návrhy na systémové opatrenia, ktoré by mohli byť implementované na národnej aj medzinárodnej úrovni. Autor zdôrazňuje najmä potrebu kontinuálneho vzdelávania, rozvoja kritického myslenia, podpory mediálnej gramotnosti a prehĺbovania medziinštitucionálnej spolupráce. Celkovo je kapitola veľmi vhodne vyvážená medzi teóriou, praxou a víziou budúcich smerovaní, pričom poskytuje čitateľovi komplexný pohľad na možnosti ochrany spoločnosti i jednotlivcov pred falošnými, nepravdivými, zavádzajúcimi, skreslenými alebo úplne vymyslenými informáciami.

Piata kapitola monografie sa zameriava na syntézu teoretických poznatkov s praktickými výzvami, ktoré súvisia s riešením problematiky dezinformácií v bezpečnostnom kontexte. Autor v tejto časti analyzuje strategické dokumenty a politické rámce, ktoré boli prijaté na národnej aj medzinárodnej úrovni na boj proti hybridným hrozbám a informačnému ovplyvňovaniu. Dôležitou súčasťou kapitoly je aj analýza úloh bezpečnostných zložiek, spravodajských služieb a obranných mechanizmov štátu pri predchádzaní a eliminácii dezinformačných operácií. Autor poukazuje na potrebu koordinovanej spolupráce medzi jednotlivými rezortmi, ako aj na význam výmeny informácií medzi štátnymi inštitúciami a občianskou spoločnosťou.

Kapitola zároveň obsahuje úvahy o význame strategickej komunikácie a jej úlohe pri budovaní odolnosti voči dezinformáciám. Autor sa v nej venuje nielen obsahu strategickej komunikácie, ale aj jej cieľovým skupinám, nástrojom a spôsobom hodnotenia jej účinnosti. Táto časť prináša prakticky využiteľné odporúčania, ktoré môžu byť prínosné pre štátne inštitúcie, médiá aj neziskové organizácie. V závere kapitoly autor zdôrazňuje potrebu pružného reagovania na nové formy bezpečnostných hrozieb, ktoré sa neustále vyvíjajú spolu s technologickým pokrokom. Kapitola tak uzatvára monografiu v duchu strategického a zároveň realistického pohľadu na súčasné bezpečnostné výzvy, pričom zdôrazňuje úlohu vedy, výskumu a spolupráce pri ich efektívnom a účinnom zvládaní.

Na základe vyššie uvedených faktov si dovoľím konštatovať, že recenzovaná vedecká monografia predstavuje vysoko hodnotné dielo, ktoré ponúka komplexný a aktuálny pohľad na problematiku dezinformácií z bezpečnostného, spoločenského aj komunikačno-informačného hľadiska. Autor systematicky analyzuje dezinformácie ako zložitý, komplexný jav, ktorý presahuje rámec médií a zasahuje do sféry politiky, verejnej správy, bezpečnosti, obrany, ekonomiky i každodenného života jednotlivcov. Výnimočnosť diela spočíva v jeho multidisciplinárnom uchopení, precíznej analytickej práci, ako aj schopnosti autora prepojiť teoretické koncepty s praktickými aspektmi boja proti dezinformáciám v prostredí, ktoré sa dynamicky mení pod vplyvom technologických, politických a bezpečnostných faktorov.

Som presvedčený, že recenzovaná vedecká monografia nájde uplatnenie vo všetkých troch stupňoch vysokoškolského štúdia – bakalárskeho, magisterského aj doktorandského – predovšetkým na vysokých školách a univerzitách so zameraním na študijné programy orientované na bezpečnosť a obranu. Určite ale osloví aj pedagógov, študentov a odborníkov z praxe z oblasti politických vied, medzinárodných vzťahov, žurnalistiky, mediálnych štúdií, sociológie, psychológie či informačných a komunikačných technológií. Text je totiž písaný veľmi fundovane, ale zároveň zrozumiteľne, čo umožňuje jeho široké využitie ako odbornej, tak aj študijnej literatúry.

Oceniť treba tiež schopnosť autora prepájať teóriu s praxou, ako aj jeho snahu o aktualizáciu a prehĺbenie vedeckého diskurzu v reakcii na naliehavé bezpečnostné výzvy súčasnej modernej informačnej spoločnosti. Vzhľadom na všetky vyššie uvedené informácie možno recenzovanú publikáciu hodnotiť ako mimoriadne prínosnú, vedecky hodnotnú a vysoko spoločensky aktuálnu. Svojím rozsahom, obsahom i spracovaním významne prispieva k ďalšiemu rozvoju bezpečnostných, politických aj informačných štúdií a zaslúži si pozornosť akademickej, odbornej aj širšej laickej verejnosti.

Dr. h. c. prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., MBA

Katedra bezpečnostných štúdií

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Univerzita Mateja Bela

Kuzmányho 1

974 01 Banská Bystrica

tel.: +421 48 446 1611

e-mail: pavel.necas@umb.sk